

Dostupnost vzdělání byla v naší zemi ještě v minulém století často chápána jako ukazatel kulturní vyspělosti národa. Stupeň dosaženého vzdělání se stal v našich kruzích zároveň měřítkem povědomé společenské hierarchie, ať už ji státní režim respektoval, či nikoliv. S přelomem 21. století a šířením nových komunikačních technologií se ale začal v očích nové generace dosavadní hodnotový žebříček bortit. Náhlým nárůstem popularity soukromých vysokých škol ztratil státní institucionalizovaný systém vzdělávání svou kategorickou funkci v udělování společenského statusu. Prestiž univerzitního vzdělání z toho důvodu v dnešní době slábne a s tím také jeho zásadní význam na trhu práce. Všeobecné vzdělání na úrovni středních škol je mladými lidmi kritizováno pro přílišnou náročnost osnov jednotlivých oborů a zahlcující míru informací – díky neomezené, „instantní“ dostupnosti informací prostřednictvím internetových technologií totiž ztrácí svůj účel. Moderní školy proto kladou důraz především na nové metody výuky přizpůsobené individuálním schopnostem a zájmům jedince, na přípravu vybírání a vstřebávání informací, komunikační dovednosti. A v neposlední řadě také na kulturní a estetickou výchovu.

Na pozadí těchto změn vznikl v České republice projekt „Tanec školám“¹, který reaguje na snižování dotací na kulturu ze státního rozpočtu. Potřebnost umělecké výchovy dětí ve školním věku (bez ohledu na ekonomické zázemí rodiny) a její příznivé dopady na kulturní rozvoj společnosti jsou hlavními argumenty pro zařazení tance do školní výuky, kde je dosud povinně zanesena pouze výchova hudební a výtvarná.²

V rámci aktuálních diskuzí ohledně tanečního vzdělání v ČR si dovoluji nabídnout letmý pohled na situaci na opačném konci světa, v kulturně, ekonomicky i sociopoliticky srovnatelně vyspělém Japonsku. Přestože tamní vzdělávací systém je založen na velmi odlišných principech jiného kulturního zázemí, lze v něm najít jistou inspiraci pro další úvahy o smyslu tanečního vzdělání pro širokou veřejnost. Japonský model, ve kterém je taneční výuka zakotvena na základních školách, zato v něm ale chybí vzdělávací zázemí pro profesionální tanečníky, zdaleka není modelem ideálním, právě proto však může být jeho příklad přínosně povzbudivým či dokonce burcujícím.

Tato studie vychází především z podkladů a dat získaných pomocí terénních výzkumů v Japonsku v posledních třech letech. Nejcennějším pramenem byly rozhovory se studenty a profesory univerzit, s tanečníky, lektory a učiteli tance. Ze všech děkuji zejména profesorkám Murata Jošiko, Terajama Jumi, Hirajama Motoko³ z tanečního oddělení Fakulty tělovýchovy, zdraví a sportu Univerzity Cukuba a profesoru Kagami Haruya z katedry kulturní antropologie Univerzity Kanazawa za jejich odborné vedení a pomoc při výzkumu.

¹ O projektu Tanec školám více na: <http://www.tanecdetem.cz/page/show/id/127/mn/76/page/127>

² Taneční a pohybová výchova byla jako nový doplňující vzdělávací obor s účinností k 1. září 2010 a s opatřením ministra školství č. j.: 20092/2010-2 ze dne 30. července 2010 vložena do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání jako část 5.10.5.

³ V přepisu japonských názvů používám českou transkripci. Japonská jména píši v pořadí podle japonského úzu: příjmení, jméno; dámská příjmení nepřechyluji.

Taneční vzdělání v Japonsku můžeme pro přehlednost vnímat ve třech podobách, přestože je nelehké je v rámci systému oddělovat. První z nich je příprava profesionálních tanečníků. Ta se odehrává zásadně v soukromém sektoru bez příspěví státu, tedy jako mimoškolní aktivita. Jejím protipólem je taneční výchova v rámci povinné školní docházky. Obě podoby mají jen málo společných jmenovatelů – jedním z nich jsou taneční oddělení na univerzitách. Ta svým posláním zastřešují obě předchozí podoby, balancují mezi zaměřením na profesionální taneční umění i na dění ve školní taneční výchově. Všechny tyto tři podoby jsou důležitou součástí systému, mají ale svoje specifika. Pokusím se proto přiblížit fungování každé zvlášť.

1. Mimoškolní taneční interpretační vzdělávání

V oboru tradičních divadelních žánrů má zájmová výuka svou rigidní podobu. V oblasti tance je to tanec divadla *kabuki* nazývaný *bujó* nebo tance divadla *nó* a *kjógen*, kterým říkáme *šimai*. Žáci docházejí na soukromé individuální hodiny k profesionálnímu umělci, často navzájem sledují své hodiny. Pokud však nejsou pokrevně spřízněni s hereckým rodem, mohou se stát profesionálem jen velmi výjimečně. Pro posouzení kariérního postupu i pokrevně spřízněných žáků existuje vždy umělecká oborová rada školy/rodu, která určuje vstup herce do světa profesionálů podle velmi přísných kritérií. Amatérští studenti platí 1 000–5 000 jenů⁴ za jednu hodinu podle váženosti a vytiženosti umělce. Pokud mají možnost vystoupit na jevišti spolu s ostatními laiky, musí se složit na všechny výdaje s tím spojené (40 000–80 000 jenů za jedno představení podle ceny pronájmu jeviště). Pro učitele je výuka hlavním příjmem, snaží se proto udržet si co nejvíce studentů a motivovat je veřejnými vystoupeními. Mladých žáků je však stále méně, většinu tvoří dospělé ženy. Právě jejich nadšení udržuje tradiční divadelní umění stále živé.

Školy moderních uměleckých žánrů, často přejatých ze západní kultury (klasický a moderní tanec, jazz dance, contemporary apod.), tuto mentalitu „rodiny“ do značné míry přejímají. Chybí u nich však zásadní cítění odborné a profesní hierarchie. Především je potřeba vysvětlit, že v Japonsku neexistuje žádná obecně uznávaná kvalifikace profesionálního tanečníka, jakou je například absolvování taneční konzervatoře u nás. Neexistují tam totiž žádné taneční školy, které bychom mohli přirovnat k našim konzervatořím a jak již bylo řečeno, veškeré odborné taneční vzdělání se odehrává v soukromých tanečních studiích⁵ a školách. Hlavním cílem těchto škol je poskytnutí prostoru k volnočasové aktivitě, přestože se snaží otevřít zájemcům cestu i k profesionální kariéře. Podle obecného mínění japonských odborníků i veřejnosti je profesionálem prostě ten, kdo se tancem živí jako svým hlavním zaměstnáním. Pokud taneční umění tvoří značnou část příjmu,

⁴ Aktuální kurz k 2. 9. 2012 je 100 jenů = 25,107 Kč.

⁵ Japonský přepis anglického Dance studio, Ballet studio nebo Dance school, Ballet school označuje instituce zajišťující volnočasovou aktivitu. Japonské slovo pro školu *gakkó* implikuje všeobecnou školní docházku. Proto budu i v češtině slovo „studio“ používat v tomto významu.

mluví Japonci o profesionálovi. Podobně je tomu sice i u nás, ale v Japonsku se nikdo neptá, jakou školu kdo vystudoval nebo zda dosáhl odborné kvalifikace pro výuku techniky. V poslední době se sice několik škol zaručilo dát svým studentům certifikát o absolvování kurzu, ale ten slouží častěji jako doklad o vzdělání pro zámožské uplatnění (které je snem všech tanečníků), kde bývá vyžadován, než k možnosti vyučovat tanec v Japonsku. Certifikáty o ukončeném vzdělání nevykazují srovnatelnou úroveň kvalifikace a v Japonsku zatím bohužel neexistuje žádné měřítko, jak je porovnat.

Taneční školy a studia berou své poslání velmi vážně a vyžadují od studentů plné nasazení, kázeň, snahu a hlavně dobré finanční zázemí. Neexistuje totiž státem ani jiným subjektem zřízený výbor, který by stanovil, kdo může vyučovat taneční techniky. Právě proto, že všechny instituce jsou soukromým podnikem (i když někdy může do jisté míry na nájem prostor přispívat například město – zvláště v menších obcích, pokud některé ze studií sídlí v místním kulturním centru), je pouze na provozovateli, jak uspokojí poptávku. Je přirozené, že větší zájem vzbuzuje lektor, který se může pyšnit zdařilou taneční kariérou. Vzhledem k množství baletních škol však jako učitelé tance často končí právě absolventi těžké instituce, bez nutnosti předchozí pedagogické či praktické taneční zkušenosti. Jejich pedagogická erudice spočívá mnohdy v pouhém kopírování vlastních vzorů.⁶ Je nasnadě, že tak vzniká široká škála kvality taneční výuky, závislá především na individuálním talentu pedagoga. Například dětská výuka klasické taneční techniky, obzvláště špičkové, tím viditelně trpí – důraz na estetický výsledek převažuje nad snahou porozumět tělesným zákonitostem. Ve větších městech zajišťuje určitou úroveň konkurenční boj, který v regionech bohužel schází. Hlavním zdrojem zvučného jména a široké klientely jsou úspěchy školy v přehlídkách a soutěžích, nikoli kvalita systematické výuky.

Protože divácky nejoblíbenějším tanečním žánrem je balet, mnoho tanečních škol či studií se specializuje pouze na výuku klasické taneční techniky. Některá nabízejí výuku také modern dance, jazz dance nebo contemporary. Společenské tance bývají vyučovány zvláště ve specializovaných školách, stejně jako různé folklorní a „etnické“ tance, z nichž nejpoblíbenější jsou flamenco, argentinské tango, africké tance atd. Existují ale také velká studia, která nabízejí výuku několika žánrů najednou. Všechny taneční školy fungují na velmi podobných principech, bez ohledu na nabízené taneční techniky. Výjimkou nejsou ani studia japonského výrazového tance *butó*, i když kult osobnosti vyučujícího je v nich silnější a duchem se přibližují systému *keiko* tradičních žánrů. Skupinová a individuální výuka se střídá nebo přizpůsobuje počtu žáků. U minoritních žánrů často jen v menším měřítku, než u nejoblíbenějšího „baletu“⁷, proto bych chtěla za příklad použít právě jej.

⁶ Věrné přejímání systému po svém učiteli je v tradičním Japonsku považováno za nejsprávnější spolehlivou cestu v dalším předávání odkazu. Vyjadřuje úctu k mistrovi i k oboru a vlastní pokoru. I proto mohlo tolik tradičních odvětví v Japonsku stále přežívat. I proto je ale vnímavost a zvědavost učenáka esenciálním předpokladem kvalitního nástupce. V Japonsku se pečlivý a pokorný student učí pozorováním a ne kladením dotazů.

⁷ Pro jednoduchost si dovoluji i nadále v celém článku převzít japonské názvosloví, které výuce klasické taneční techniky říká prostě „balet“ – バレエ.

Les Patineurs v podání Angel Ballet Academy, vystoupení u příležitosti desetiletého výročí školy v Honda no Mori Hall Kanazawa, 2010. Foto Ludmila Žilková

Balet se stal populární zábavou, koníčkem a mimoškolní aktivitou mladých dívek z lepších rodin už během minulého století. Malé děti jsou přijímány často od čtyř až pěti let věku a mnoho dívek vydrží ve školách až do své dospělosti. Rodiče podporují děti v tomto zájmu spíše z důvodu přesvědčení o obecné prospěšnosti taneční výchovy než ve víře v jejich budoucí taneční kariéru. Jedno studio může mít více tříd, ročníků či skupin, podle velikosti, možností a počtu lektorů. Mnoho škol má také své pobočky v různých městech téhož regionu a svou vlastní taneční skupinu (složenou často z nejvyšších ročníků či absolventů školy). Děti si mohou vybrat, jak často budou na hodiny docházet, podle věku a pokročilosti je vypracován podrobný rozvrh. Vzhledem ke školní docházce jde o odpolední, podvečerní a večerní časy. Jediným limitem v docházce dítěte jsou finanční možnosti rodiny.

Například Azusa, studentka 1. ročníku magisterského programu Univerzity Cukuba, zaplatila za lekce klasického tance třikrát týdně v nagojském baletním studiu před několika lety⁸ měsíčně 15 000 jenů. K tomu je ještě potřeba přičíst zápisné cca 10 000 jenů a náklady na vystoupení na konci roku. Každý účastník závěrečného představení byl nucen odkoupit asi 20–30 vstupenek v hodnotě 6 000–8 000 jenů za kus, tedy zaplatit až 200 000 jenů navíc, pokud je nedokázal prodat, většinou u přibuzenstva. Jeden rok dítěte v takovém baletním studiu tak může přijít až na 100 000 Kč. Samozřejmě jsou děti, které se z těchto důvodů vystoupení neúčastní, nechodí do studia tak často apod. Azusa je ale dcerou učitelky tance a odmalička toužila po dráze profesionální tanečnice.

⁸ Ceny v Japonsku jsou v posledních patnácti letech víceméně stabilní.

Její nynější spolužačka Juki absolvovala taneční školu v Tokiu a za lekce klasického tance 2× týdně platila 8 000 jenů měsíčně. Představení na konci školního roku podle jejích slov stávalo mezi 10 000–100 000 jenů, v závislosti na počtu choreografií, ve kterých se žák objevil. Největší položku tvořily příspěvky na kostýmy. Posluchačka 2. ročníku magisterského programu Megumi chodila na lekce jazzu do menší školy v Tokiu. Za jednu lekci týdně platila 6 000 jenů a za vystoupení 30 000 jenů. Navíc ale musela přispívat i na kostýmy přibližně 5 000–10 000 jenů. Rok ve studiu ji tedy vyšel na necelých 30 000 Kč. Sama uvedla, že se snažila najít co nejlevnější variantu pro svůj koníček, proto můžeme považovat tuto částku za minimální.

Cenový rozdíl škol je důležitým ukazatelem vážnosti, jaké se baletním studiím na oblasti dostává. Zatímco školy v Tokiu musí počítat s vyšší konkurencí nejen v oboru, ale ve způsobu využití volného času vůbec, taneční školy v regionech jsou centrem kulturního dění a plní často reprezentativní funkci pro širokou komunitu. Děti zde tráví mnoho svých odpolední, jezdí na soustředění, matky šijí kostýmy a pomáhají hlídat nejmenší žáky. Honoka například od svých dvanácti let dojížděla na taneční lekce každé odpoledne po vyučování, z blízkého města trvala cesta vlakem více než hodinu. Sousedské povědomí omezující lhostejnost jedince a společenský tlak komunity proti individualismu je zde silnější než ve větších městech a přirozená tendence Japonců „*nevybočovat z řady*“ je vnímána jako základ etického chování. Japonská citlivost na něj, charakterizovaná slovy: „*když to dělají všichni, je to dobré a musím to dělat taky*“, je jedním z důvodů vzniku monopolního postavení tanečních škol na venkově.

Lze říci, že v Japonsku vydělávají rodiče především na své děti. Jsou to převážně otcové, neboť ve většině rodin ještě stále žena nepracuje nebo pracuje jen na částečný úvazek. Výplaty Japonců se nám proto mohou jevit jako vysoké⁹, ale to, co z jednoho platu rodina za vzdělání svých dětí zaplatí, je nesrovnatelné s našimi poměry.¹⁰

Jaké je uplatnění absolventů baletních škol a studií? Málokdo ze studentů ve skutečnosti navštěvuje studio proto, že by se tanci chtěl věnovat profesionálně. Mnoho talentovaných

⁹ V loňském roce byl oficiální průměrný plat v Japonsku 4 120 000 jenů ročně (cca 70 000 Kč měsíčně). Je ale nasnadě, že většina populace na tento plat nedosahuje.

¹⁰ Je ale třeba poznamenat, že celý japonský školní systém je založen na vysokém školném. Japonci jsou zvyklí platit za jakékoliv vzdělání a podle výše školného vybírají kvalitní školu. Věřím, že investice do vzdělání se jim vrátí. Všeobecné vzdělání ve státních školách je sice oficiálně zdarma, ale přidružené náklady na 1. či 2. stupni základní školy se na 70 000–120 000 jenů (15 000–25 000 Kč) ročně vyšplhají. Platí se příspěvky na školní materiál (vybavení tělocvičen, oprava budov), obědy, exkurze, výlety, příspěvky do rodičovských fondů atd. U středních škol musíme tyto náklady přibližně zdvojnásobit. Navíc se na středních školách ještě nedávno platilo povinné školné, teprve od roku 2010 bylo uzákoněno vratné školné na státních středních školách ve výši cca 120 000 jenů (24 000 Kč) ročně. Předtím vyšel rok na takové škole na řádově 300 000 jenů ročně, dnes, díky osvobození od školného, přibližně jen na 200 000 jenů. Existuje ale také mnoho soukromých středních škol – jednak výběrových, patřících k slavným univerzitám či zajišťujících úspěšný studijní postup, jednak speciálních jako církevních, dívčích apod. a v neposlední řadě těch, které přijímají studenty, kteří se na státní školy nedostali. Podle průzkumu tokijského úřadu jsou průměrné náklady na 1 rok studia v soukromé střední škole asi 880 000 jenů (176 000 Kč).

Večerní lekce klasické taneční techniky pro dospělé v Megumi Ballet Studio, Kanazawa 2009.
Foto Ludmila Žilková

dívce musí s touto činností skončit se vstupem na vysokou školu, kdy by již tréninky z časových ani finančních důvodů nezahládly.¹¹ Ty další se realizují v taneční skupině přidružené ke studiu či škole, s trochou štěstí mohou na stejné instituci později vyučovat mladší žáky. Jen velmi málo z nich opravdu hledá uplatnění na taneční scéně, které je ale podmíněno pobytem ve velkých městech (především Tokio, Ósaka). Tam existují baletní soubory či skupiny, které fungují na podobném principu jako baletní studia – členové musí za své tréninky platit. Ziskem pro tanečnický jsou ale nové kontakty, které mohou vyústit v zajímavou pracovní nabídku. Důležitým jevem je neexistence tanečních souborů, které by poskytovaly stálé zaměstnanecké pozice (mimo tradiční divadelní disciplíny), umělci se spoléhají na získání smluv v jednorázových konkrétních projektech (systém našich muzikálů, filmů apod.). Spoléhat se tedy na příjmy z interpretačních projektů je velmi riskantní a mohou si to dovolit jen opravdové hvězdy. Taneční trh využívající taneční techniky přejaté ze západní kultury je ve srovnání s ČR značně užší. Státní orgány podporují spíše tradiční japonské divadlo a jiné taneční produkce jsou tudíž závislé pouze na divácké poptávce. O uplatnění tanečnicků rozhodují producenti a choreografové jednorázových projektů.

Mnoho dotazovaných připouští, že často jedno zaměstnání v oboru tance nestačí na pokrytí životních nákladů a většina tanečnicků je nucena si přivydělávat například výukou, účastí v populárních show, reklamách apod., což připomíná osud českých umělců „na volné noze“. Studenti tance hledající uplatnění v oboru se proto často snaží spojit stěhování

¹¹ Trend vysokoškolského vzdělání se i u dívek v posledních letech velmi zvýšil a v současné době je jen otázkou finančního zázemí rodiny. Spíše než kvůli možnosti budoucího zaměstnání je vysoká škola místem dospění a poznání budoucího životního partnera. Vysokoškolský diplom dnes u mnoha dívek spíše otevírá cestu k dobrému sňatku.

do většího města se studiem na univerzitě, ideálně s taneční náplní. Mnoho z nich však tajně sní o uplatnění v zahraničí – umístění i v regionálním baletním souboru některé z evropských zemí je vnímáno jako prestižní kariéra.

2. Taneční výchova na základních školách

Vedle systému mimoškolního vzdělání existuje v Japonsku souběžně výuka tance jako povinná součást tělesné výchovy na základních školách. Je zanesena v osnovách Ministerstva školství kontinuálně od roku 1947.¹² Jednalo se převážně o výuku v 1. a 2. ročníku základních škol a až do roku 1978 se týkala pouze dívek. Postupně se vyhláška rozšiřovala na všechny ročníky nižšího i vyššího stupně základních škol¹³ a vzhledem ke společným hodinám tělesné výchovy chlapců i dívek byla v roce 1988 rozšířena na obě pohlaví.¹⁴ Součástí těchto vyhlášek je i konkrétní návod na taneční výuku v rámci školní docházky, který koncipuje zvláštní výbor JAPEW (Japan Association of Physical Education for Women).¹⁵ V čele asociace stojí profesorka tanečního oddělení Cukuba University Murata Jošiko, která je zodpovědná za obsah osnov z roku 1998 i 2008. Je také hlavní osobností právě probíhajícího celonárodního výzkumu taneční výchovy, který má přinést podklady pro záměr rozšíření taneční výuky i na střední školy.

Co je obsahem této taneční výchovy? Z velké části to, co bychom u nás nazvali taneční improvizací. Cílem je podpořit tvořivost dítěte, zbavit je zbytečného ostychu z pohybu, podpořit fyzickou komunikaci mezi jednotlivci, skupinami, pohlavími. Pokud se děti učí nějaké taneční kroky, jde o velmi jednoduché vazby založené na rytmickém znázornění hudby, párovém souznění, navození družné atmosféry v kruhu apod. Důraz je kladen ne na tvar, ale na intenzitu prožitku dítěte. V dřívějších dobách spadala do těchto hodin často výuka lidových tanců¹⁶, japonských i evropských, dnes je stále častěji zařazován tzv. rytmický tanec¹⁷ inspirovaný hip hopem a populární hudbou¹⁸. Návod pro výuku improvizáčních

¹² Tzv. *National Curriculum* – Osnovy pro výuku vydávané Ministerstvem školství, kultury, sportu, vědy a techniky (文部科学省のナショナルカリキュラム・学習指導要領).

¹³ Japonský školský systém rozděluje povinnou školní výuku do dvou samostatných institucí: *šógakkó* (小学校, doslova „malá škola“, překládáno nejčastěji jako základní škola) je šestiletý cyklus pro žáky mezi 6–12 lety, *čúgakkó* (中学校, doslova „střední škola“, překládáno nejčastěji jako nižší střední škola) je tříletý cyklus pro děti mezi 12–15 lety. Pro jednoduchost a jasnou představu čtenáře překládám jako nižší a vyšší stupeň základní školy. Na tyto školy navazuje nepovinná tříletá *kótógakkó* (高等学校, doslova „vysoká škola“, překládáno jako střední škola). Univerzity daigaku (大学, doslova „velké učení“) jsou obdobou našich vysokých škol s čtyřletým bakalářským a dvouletým magisterským programem.

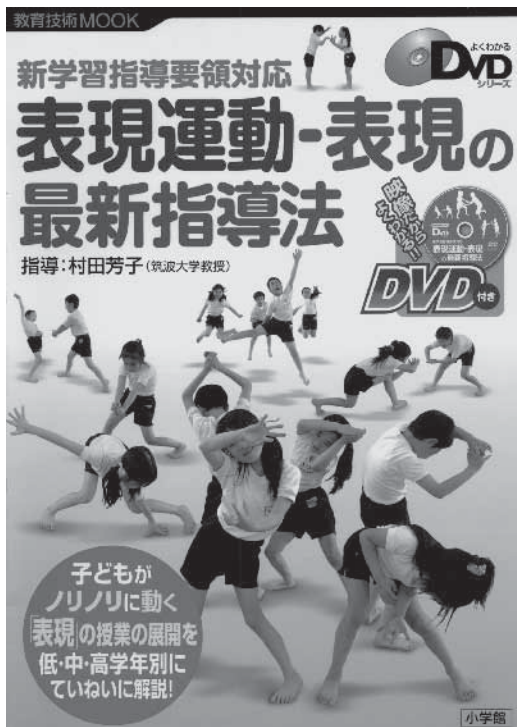
¹⁴ Park, Kyungjin; Murata, Yoshiko. A Study on the Historical Changes of Contents about Dance in Korean and Japanese National Curriculum. In *Research Journal of JAPEW* 27, 2011.

¹⁵ 日本女子体育連盟 (Nihon džóši taiiku renmei) – Asociace dívčí tělovýchovy, založená v roce 1954.

¹⁶ フォークダンス

¹⁷ リズムダンス – Murata, Jošiko: *Hjógen undó – rizumu dansu no saišin šidóhó*, Tokio: 2012.

¹⁸ Natsuko, Fukue. Compulsory P.E. Dance Lessons, Teachers with two left feet struggling with dance classes. In *The Japan Times Online*, 10. 4. 2012.

Obálka publikace věnované systému výuky tance dětí na základních školách v rámci tělesné výchovy. Murata, Jošiko. *Hjogen undo – hjogen no saišin šidoho*, Tokio: 2011.

cvičení a tanečních her, v dnešní době s možností zakoupení učebnic či DVD, jsou velmi podrobně, doslova na minuty rozpracované. Často je doporučeno používání jednoduchých rekvizit jako jídelních hůlek, gum, kartiček s citoslovci, novin apod. Pedagogové jsou zváni na semináře a workshopy, JAPEW pořádá i konference, symposia, přehlídky apod.

Ideální hodinovou dotací by mělo být 10–12 lekcí tance během jednoho školního roku v rámci dotace pro tělesnou výchovu, tedy asi čtyřtýdenní cyklus obvykle v zimním trimestru. V tělocvičně je najednou 20–50 žáků. Na nižším stupni jsou dívky i chlapci dohromady, ve vyšších ročnících bývají rozděleni. Každá škola si však přesnou hodinovou dotaci určuje individuálně a závisí v podstatě na vyučujícím, nakolik osnovy plní (což je ostatně situace podobná i naší současné tělesné výchově). Mnoho škol zařazuje tanec pouze do výuky dívek, často v menším rozsahu, jsou také školy, které tanec vynechávají úplně.

Na konci měsíčního bloku taneční výuky by měli žáci vytvořit nějakou kompozici, kterou si navzájem ve skupinách předvedou – části choreografie vycházejí z řízených improvizčních cvičení. Součástí každé hodiny je taneční rozcvička (často rytmická vazba inspirována populárními, folklórními, společenskými tanci, kterou připraví buď lektor, nebo studenti sami během některé z hodin) a oblíbený párový strečink. Následují improvizční cvičení jednotlivců, párů či skupin nebo u nižších ročníků taneční hra, ve druhé části hodiny skupiny předvádí navzájem svou práci. Hodina je uzavřena učitelem (shrnutí základních principů a poučení) a rozdáním denní ankety. Anketka, nebo spíše kratičká reflexe, je zajímavým jevem. Všem žákům je na konci hodiny rozdán malý papírek, na který mají napsat své osobní dojmy z absolvované hodiny, buď obecně, nebo jako odpověď na konkrétní otázku. Ne vždy je anonymní. Učitel tak dostane okamžitě zpětnou reflexi,

nakolik žáci látku pochopili, jak je bavila, co jim dělalo problémy a podobně. Takový sběr názorů je v Japonsku běžným jevem a oproti bezprostřední verbální diskuzi pro japonskou národu přijatelnější.¹⁹

Právě v letošním roce se aktivita JAPEW zvýšila natolik, že byla diskutována médii²⁰ i v hlavních pořadech národní televize, která se běžně tanečním uměním příliš nezaobírá. Důvodem diskuzí je snaha zavést taneční výchovu povinně i na středních školách (na vybrané škole v Niigatě²¹ již od roku 2011 výuka běží). Z toho důvodu je po dlouhé době zkoumána současná situace taneční výchovy na základních školách a ty jsou vyzývány k aktivnímu plnění osnov. Protože osnovy tělesné výchovy mnoho škol v otázce tance opomíjelo, roznesla se Japonskem živá diskuze a s ní také mírná panika a strach z nedostatečného plnění vládních nařízení. JAPEW ale znova a znova apeluje na účast pedagogů na akreditovaných školeních a seminářích dotovaných Ministerstvem školství a zvyšuje jejich počet a propagaci. Snaží se také o sjednocení taneční metodické přípravy budoucích tělovýchovných pedagogů na vysokých školách. Ministerstvo uvolnilo speciální dotace z rozpočtu pro překlenutí obtíží při zavádění taneční výuky, do kterého spadá i zvaní odborných lektorů a vzdělávání pedagogů tělesné výchovy.²²

Kromě taneční výuky zařazené do systému tělesné výchovy existují ve školách také zájmové odpolední kroužky, na větších školách mez nimi můžeme nalézt také street dance, hip hop, break dance nebo cheer leaders dance. Populární je také tanec josakoi, skupinový rytmický tanec na populární japonskou hudbu, který v sobě mísí prvky japonských folklórních tanců s televizním show dance. Tyto kroužky fungují stejným způsobem jako taneční studia, i když bývají cenově dostupnější variantou.

III. Pedagogika tance na vysokých školách

Vysokých škol, které umožňují získat aprobaci pro výuku tělesné výchovy na základních školách, je v Japonsku více než padesát. Těch, které se zaměřují speciálně na sport asi pětkrát méně. Liší se stupněm kvalifikace, které je možné dosáhnout (učitel pro základní či střední školy), možností pokračovat v magisterském či doktorském studiu (a případně se stát vysokoškolským profesorem). Na všech jsou hodiny tance nebo taneční metodiky obsaženy v systému studia, ale jen málo z nich podmiňuje získání diplomu jejich úspěšným absolvováním. Univerzity se samostatným tanečním oddělením jsou v Japonsku tři,

¹⁹ Veřejné vyjádření svého názoru, natož nesouhlasu s vysloveným názorem jiného, je pro Japonce nepříjemným úkolem, kterému se vyhýbají. V běžném společenském styku je hranice asertivního nesouhlasu a nevhodného chování velmi křehká a školská instituce je poslední, kdo by se snažil tuto etiku narušit – i vzhledem k počtu žáků.

²⁰ Natsuko, Fukue. Compulsory P. E. Dance Lessons, Teachers with two left feet struggling with dance classes. In *The Japan Times Online*, 10. 4. 2012.

²¹ 新潟県立新潟中央高等学校 (Niigata kenricu Niigata čúó kótógakkó)

²² Pro letošní rok to byla částka 250 milionů jenů, v roce 2013 je plánováno 302 milionů jenů. Otake, Tomoko. Hip-hop zooms into schools. In *The Japan Times Online*, 23. 9. 2011.

Hodina metodiky improvizčních tanečních cvičení profesorky Murata Jošiko pro studenty 1. ročníku Fakulty sportu, zdraví a tělovýchovy univerzity Cukuba. Foto Lucie Burešová

všechny v blízkosti Tokia. Nejznámější z nich, Očanomizu daigaku,²³ se ze všech tří nejvíce zaměřuje na tanec jako uměleckou disciplínu a je známá také svou silnou teoretickou základnou. Univerzita Nihon džoši taiiku daigaku²⁴ je soukromá, ale studenti ji vyhledávají pro interpretační obor. Cukuba daigaku²⁵ je nejslavnější univerzitou sportu a tělovýchovy, výzkum tanečního oddělení se zde soustředí na přípravu učitelů a metodiku výuky tance ve školách v rámci tělesné výchovy. Cukuba daigaku má oproti ostatním dvěma školní rok rozdělen na 3 trimestry, stejně jako základní a střední školy. Školné je stanoveno na 535 800 jenů na rok. Studenti 1. ročníku navíc musí zaplatit další příspěvek, něco jako „vstupné“ na školu, ve výši dalších cca 300 000 jenů. Stejně finanční podmínky má také Očanomizu daigaku, obě školy jsou státními institucemi.²⁶ O něco dražší je soukromá Nihon džoši taiiku daigaku, kde je školné 700 000 jenů, vstupní poplatek také 300 000 jenů.

Přijímací zkoušky na všechny vysoké školy se v Japonsku skládají ze dvou částí. První z nich je společná zkouška pro všechny absolventy střední školy a tvoří ji cizí jazyk (většinou angličtina, druhým nejčastějším je korejština – jazyk největší národní menšiny),

²³ 御茶ノ水大学

²⁴ 日本女子体育大学

²⁵ 筑波大学

²⁶ V roce 2004 byly všechny státní univerzity zplnomocněny ve svém podnikání, nadále však spadají pod státní dohled. Přestože termín „státní univerzita – *kokuricu daigaku*“ již není přesný, je stále užíván pro odlišení ryze soukromých škol.

japonština (porozumění čtenému odbornému textu), společenské vědy I. (výběr ze světových dějin, národních dějin, zeměpisu) a společenské vědy II. (výběr z politiky a ekonomie, moderních věd, filozofie), matematika, přírodní vědy (výběr z fyziky, chemie, biologie, geologie). Druhá část je individuální pro každou univerzitu. Na Fakultě sportu, zdraví a tělovýchovy na Cukuba daigaku ji tvoří tři složky: angličtina (četba a porozumění odborného textu), esej na téma z oboru (tanec), pohovor s vyučujícími zástupci fakulty (motivace ke studiu, taneční zkušenosti, projekt diplomové práce). Zarážející je, nakolik právě například zkouška z anglického jazyka ovlivňuje úspěšné přijetí studentů. Azusa, studentka 1. ročníku magisterského programu s taneční specializací, říká:

„Chtěla jsem jít na Očanomizu daigaku, ale neuspěla jsem v angličtině, tak jsem šla na studia japonské kultury univerzity v Nagoji. Po bakaláři jsem znovu zkoušela Očanomizu, ale opět marně. Na Cukubě je možné ve zkoušce z angličtiny používat slovník, tak proto jsem skončila tady.“

Součástí přijímací zkoušky není žádný praktický trénink nebo pedagogický výstup, nejsou vyžadovány ani odborné znalosti z oboru. Oproti přijímacímu řízení na českých vysokých školách, které často vyžadují odborné znalosti, jež nejsou součástí osnov středních škol, je to trochu opačný extrém. Pokud by byla univerzita schopna studentům základní oborové vzdělání během prvních let doplnit na základní úroveň, potom by to mělo jisté opodstatnění. Setkala jsem se ale bohužel s všeobecnou nevědomostí vysokoškolských studentů tance o opravdu základních tanečních reáliích (názvosloví, historie, současná světová taneční scéna, současná japonská taneční scéna).

Můj pobyt na tanečním oddělení Cukuba daigaku přináší sice trochu jednostranné a kusé informace z pohledu jejich pedagogů a studentů, přesto nabízí alespoň základní črtu vysokoškolského systému tanečního vzdělávání.

Všichni studenti Fakulty zdraví, sportu a tělovýchovy mají povinnost absolvovat během prvního ročníku aktivně několik sportovních disciplín (chůze a běh, atletika, plavání, fitness, tanec), obecné předměty týkající se zdraví a anatomie, angličtinu aj. Postupně si přibírají více a více specializovaných předmětů svého oboru a teprve od třetího ročníku se zařazují pod jednotlivé specializace či katedry. Čtvrtý ročník věnují psaní diplomové práce. Z přibližně dvě stě čtyřiceti studentů jednoho ročníku celé fakulty jich v bakalářském období na taneční katedru přijde přibližně pět, ale na rozdíl od ostatních oborů většina z nich pokračuje i v magisterském programu, takže podíl studentů tance stoupne na čtyři ku devadesáti. Překvapením pro mě bylo, že studenti tance nemají hudební výchovu, nepředpokládá se ani žádné hudební vzdělání. Nemají ale také kromě prvního trimestru žádné taneční tréninky! Všechny praktické hodiny jsou zaměřeny na pedagogiku taneční výchovy pro děti nebo začátečníky. Důvodem je zřejmě zaměření celé univerzity na pedagogiku, ze kterého vyplývá soustředění oboru na taneční výchovu. Taneční metodika se ovšem zabývá primárně výukou dětí či amatérů, vedením tanečních her a improvizace. Metodika jednotlivých tanečních technik, respektive jakékoli technické taneční přípravy

Studenti taneční katedry univerzity Cukuba v hodině profesorky Hirajama Motoko.
Foto Lucie Burešová

ani systematické tréninky nejsou součástí. V zimě 2011/2012 byli studenti této katedry mimo běžný rozvrh vytíženi dvěma projekty. Jedním byla příprava osnov pro výuku tance na středních školách a podkladů pro speciální školení učitelů tělocviku pod vedením prof. Murata Jošiko a Terajama Jumi. Druhým byla výuka tanečních kroužků a her pro děti z oblastí postižených zemětřesením v roce 2011, přebývajících dosud v uprchlických táborech.²⁷ Další náplň tvořila příprava na únorové představení v rámci fakulty a následně na meziuniverzitní taneční přehlídku.

Svou taneční kondici si tedy studenti musí udržovat sami ve svém volném čase. Většinou ještě navštěvují taneční tréninky či workshopy známých lektorů, pokud jim to časové a finanční možnosti dovolí. V případě Cukuby je ale právě dojíždění do Tokia časově i finančně pro většinu studentů příliš náročné (jednosměrná cesta do centra Tokia trvá 45–60 minut vlakem a vyjde na 1 000–1 500 jenů). Při škole existuje taneční kroužek/soubor²⁸ jako volnočasová aktivita. Schází se asi třikrát týdně po vyučování a organizují jej obvykle studenti třetího ročníku pod dohledem někoho z vyučujících. Studenti zároveň vedou případné tréninky, častěji jde ale jen o rozcvičku. Zbytek času věnují přípravě

²⁷ Také budovy univerzitního kampusu Cukuba daigaku utrpěly při zemětřesení značné škody a musely být zbourány nebo zastaven úplně jejich provoz, čímž přišlo taneční oddělení o velký taneční sál. Praktické hodiny proto probíhaly ve staré tělocvičně, ve které se ani přes zimu z úsporných důvodů netopilo.

²⁸ 筑波大学ダンス部

choreografií, které dvakrát ročně předvádějí na školních vystoupeních, účastní se soutěží nebo pořádají vlastní představení v blízkých divadlech. Taneční soubory a fakulty pořádají pravidelně přehlídky a soutěže, které studenty motivují k práci. Takové produkce jsou sice většinou finančně ztrátové, ale dávají možnost tanečnickům i choreografům (často v jedné osobě) proniknout za hranice fakulty a získat více zkušeností v profesionálním tanečním světě. Z výše uvedených informací si ale můžeme představit, že taneční kariéru si mohou dovolit spíše děti z dobře zajištěných rodin. Rodiče často podporují své děti (dívky) v jejich koníčku od malička až do svatby, aniž by očekávali návratnost svých investic. Ve většině případů se tedy i vysokoškolští studenti opírají o slušné finanční zázemí a jsou smířeni s tím, že bez podpory rodičů či později manžela není jejich umělecká aktivita možná.

Ve dvouletém magisterském stupni se již studenti plně specializují na vybraný obor a téma svého výzkumu. V celonárodním japonském měřítku asi jen 5–10% studentů humanitních oborů pokračuje v magisterském nebo doktorském programu s vidinou akademické kariéry. U studentů technických oborů a přírodních věd je procento pokračujících studentů mnohem vyšší, nad 50%. U studentů tance se předpokládá v magisterském stupni rozsáhlejší teoretická práce (cca 40–50 stran textu), metodické/pedagogické zaměření ale není povinností. Závěrečné zkoušky tvoří na většině vysokých škol jen neklasifikovaná obhajoba diplomové práce – a neúspěch je takřka vyloučený. Například bakalářské studium si může student platit jako prezenční až 8 let a další 4 roky může mít přerušeno. Jediným důvodem ukončení studia před státnicemi je většinou neplacení školného.

Absolventi univerzit s taneční specializací mají možnost uplatnit se jako učitelé tělesné výchovy na základních či středních školách. Častěji však doufají v rozšíření kontaktů a nastartování profesionální taneční kariéry s přivýdělkem jako učitelé v soukromých tanečních studiích. Velmi aktivně využívají možnosti zahraničního studia, po němž doufají v uplatnění v tanečních souborech. V mnoha případech však teprve tam zjišťují svou technickou nepřipravenost a vysokou úroveň konkurence. Právě taková zkušenost je ale silnou motivací pro jejich další taneční vzdělávání a úsilí k naplnění svého snu. Díky extrémní pracovitosti se jim často vytyčený cíl podaří splnit a možnost realizace v tanečním oboru, nehledě na platové podmínky, je pro ně kariéřním uspokojením. Jen velmi málo studentů pokračuje i v akademické práci či dráze univerzitního profesora na sportovních či tanečních katedrách.

Systém tanečního vzdělávání v Japonsku navazuje na koncept obecného vzdělávání i postavení tance v japonské společnosti vůbec. Je těžké jej posuzovat nebo dokonce odsuzovat mimo tyto rámce. Je také mnohem komplikovanější, než je možné na několika stránkách načrtnout a za několik měsíců prozkoumat. Vzhled do japonské problematiky nicméně dokazuje vědomí společnosti o užitečnosti taneční výchovy jako základní součásti vzdělání. V České republice toto uznání bohužel ze strany vládních organizací chybí a snižující se rozpočet na podporu uměleckého vzdělání dětí je alarmující. Tanec

jako základní žánr živého umění by neměl být opomíjen ani v jiných oblastech kulturního života – naprostá ignorace ze strany povinné školní výchovy je znakem dlouhotrvajícího nepochopení jeho přínosu pro společnost. Aktivita, kterou JAPEW vynakládá pro zachování a rozšíření taneční výuky na školách, je určitě inspirativní, stejně jako její argumenty, které bychom mohli lakonicky shrnout ve rčení „*ve zdravém těle zdravý duch*“. Ne sportovní výkony, ale uvědomění si vyjadřovacích schopností vlastního těla a jejich použití v mezilidské komunikaci, výchova k estetickému cítění a možnost tvůrčího prožitku jsou hlavními argumenty pro zařazení tance do povinné školní výchovy. Tanec se stal ideálním prostředkem kontinuálního prohlubování dětských her v psychologicky promyšlené tvůrčí týmové aktivitě bez potřeby soutěživosti. Právě potřeba udržení této kontinuity i během dospívání a pozitiva, která může taneční výuka celé společnosti přinést, jsou argumenty přesahující rámec japonských ostrovů.

Zrychlující se tempo společnosti a důraz na racionální myšlení omezuje stále více lidský pohyb. Japonská společnost, tradičně zdrženlivější ve fyzickém projevu při veřejném vystupování, cítí hrozící nebezpečí ve ztrátě fyzické komunikace vůbec. Trend intelektuální komunikace pomocí počítačových technologií současné mládeže vede k rostoucí neschopnosti osobního vystupování na veřejnosti. Moderní japonská společnost zažívá dosud nepoznané odloučení těla od mysli a bojuje proti této nepřirozenosti ze všech sil. Nezadržitelně rychlý technologický pokrok vyspělých zemí ale musíme chápat jako globální jev a ani v České republice bychom neměli s ním související společenské a kulturní změny přehlížet. Právě sjednocení požadavků taneční veřejnosti na systém kulturní politiky vůči projektům jako je Tanec do škol a systematický boj za začlenění taneční výchovy do základního vzdělání dětí je v současné době esenciálním krokem k podpoře tanečního umění u nás. Teprve kulturně vzdělaná společnost může zajistit kvalitní růst a podporu kulturního obrazu národa. Česká republika, mezinárodně uznávaná jako vysoce vyspělá země v oblasti profesionálního hudebního a výtvarného umění, sama sebe připravuje o stejně kvalitní rozvoj v oblasti umění tanečního. Ne nedostatek talentovaných umělců či kvalitních produkcí, ale neschopnost české společnosti tanec respektovat a podporovat je jádrem těchto nedostatků. Vychovat tanci příznivě nakloněnou generaci je prvním krokem k pozdvižení tanečního umění na úroveň jemu příslušnou.

Bibliografie:

- BUREŠOVÁ, Lucie. Taneční vzdělání v Japonsku. In *pam pam 2-12*, Praha: 2012.
- MURATA, Jošiko. *Hjógen undó – hjógen no saišin šidóhó*, Tokio: 2011.
- PARK, Kyungjin; MURATA, Yoshiko. A Study on the Historical Changes of Contents about Dance in Korean and Japanese National Curriculum. In *Research Journal of JAPEW 27*, Tokio: 2011.
- PETROVÁ, Pavla. Funding culture in the Czech Republic. In *Czech Dance Guide*, Praha: 2011.
- VAŠEK, Roman; RIEDLBAUCH, Václav. *Studie návazné uplatnitelnosti uměleckého personálu (zaměřeno na vybrané umělce z oblasti performing arts)*, Praha: 2012.
- NATSUKO, Fukue. Compulsory P. E. Dance Lessons, Teachers with two left feet struggling with dance classes. In *The Japan Times Online*, 10. 4. 2012, <http://www.japantimes.co.jp/text/nn20120410i1.html>
- OTAKE, Tomoko. Hip-hop zooms into schools. In *The Japan Times Online*, 23. 9. 2011, <http://www.japantimes.co.jp/text/fl20120923x2.html>

Prameny:

- Japonské statistické noviny: http://www.nikkei.com/article/DGXNASDG27048_X20C12A9CR8000/
- Národní daňový úřad: <http://www.nta.go.jp/kohyo/press/press/2012/minkan/index.htm>
- Statistická agentura Nenšú labo: http://nensuy-labo.com/heikin_suii.htm
- Statistiky NIPOS: <http://www.nipos-mk.cz>
- Statistiky Tokyo Metropolitan Government: <http://www.metro.tokyo.jp/INET/CHOUSA/2011/12/60lc8100.htm>
- Tabulky Českého statistického úřadu: <http://www.czso.cz/>

Lucie Burešová je absolventka HAMU (obor taneční věda), v současnosti posluchačka doktorského studia taneční vědy na HAMU a studentka navazujícího magisterského studia FFUK obor japonská studia. Věnuje se soustavně studiu japonského tance. Zúčastňuje se tanečních a etnologických konferencí (ČR, Norsko, Japonsko, Irsko), přednáší o japonském divadle a tanci na FFUK (Ústav dálného východu), HAMU (katedra nonverbálního divadla) a VOŠH Praha. Je šéfredaktorkou internetového časopisu Taneční aktuality.cz a od roku 2011 pracuje jako asistentka režie Opery Národního divadla v Praze.